

tussen

Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 14

2 ● 2015

10 jaar

In de Ronde Hoep hebben natuurbeschermers en boeren de handen ineen geslagen om de weidevogels te beschermen. En het gaat hier goed met de weidevogels zoals de grutto. Wat is het geheim van dit succes?

● Grutto's. Foto: Mark Kuiper.

Geschiedenis

We zouden uren langer in de file staan als mijn eerste bemoeienis met de Ronde Hoep succesvol was geweest. In de jaren zeventig deed ik als schooljongen mee met een inventarisatie van de weidevogels in de Ronde Hoep. De gegevens zouden worden gebruikt om te protesteren tegen de nieuwe snelweg A9. Het lukte zo wel een beeld te krijgen van de gruttostand. De vogels zaten mooi verspreid over de hele polder. De coördinator kwam uit op een geschatte populatie van rond de 250 paar.

In de jaren negentig kwam ik weer terecht in de grootste open ruimte van de Randstad. Dit maal om weidevogelnesten te beschermen. We vonden er veel. Ik herinner me een keer dat een boer op 30 april om 20 grutto-, 10 tureluur- en 10 slobend-nesten heen manoeuvreerde. Maar de volgende jaren konden we ons niet aan de indruk onttrekken dat de vogelstand gestaag minder werd. In 2005 deden we een telling

die een keerpunt werd in onze strategie om de grutto te beschermen. Eind mei maakten we met een groep tellers een kaart waarop we aangaven of het gras was gemaaid of niet en waar grutto's alarmeerden, omdat ze met kuikens liepen. Het resultaat was schokkend. Enorme vlakten waren gemaaid – en geen gruttokuikens te bekennen. In het hart van de polder lagen een aantal percelen met de afspraak 'uitgesteld maaien'. Ze waren begroeid met pakken omgevallen raaigras. Nauwelijks kuikens. De grootste groep gezinnen vonden we in een hoekje waar niemand aan weidevogelbeheer deed. Het was in gebruik bij een boer uit een andere polder. Hij bracht er weinig mest en kwam pas maaïen als zijn werk thuis gedaan was. Van de 189 paar die we als broedvogel hadden genoteerd, waren 57 gezinnen met kuikens over. Twintig daarvan liepen in smalle randen gras die de boer de dag ervoor bij het maaïen had laten staan. Veel toekomst

hadden ze niet. De lessen waren onontkoombaar: nesten beschermen is onvoldoende en het laat maaïen van 'turbogras' helpt niet.

Het Ronde Hoepmodel

Er is in de tien jaar die volgden het nodige veranderd. De ruilverkaveling werd afgerond en 160 ha grasland in het hart van de polder werd eigendom van Landschap Noord-Holland. De boeren gebruiken dit land onder regie om de omstandigheden voor de weidevogels goed te krijgen. De waterstand is er, als het genoeg regent, flink hoog. Er wordt ruige mest uitgereden. Het land wordt hier en daar licht beweide en de rest wordt in de loop van juni gemaaid als de nesten zijn uitgebroed en er geen gruttokuikens in de buurt zijn. Tegen dit 'reservaat' aan hebben de boeren een aantal eigen percelen, waar het water met stuwen hoog wordt gehouden en het gras pas wordt gemaaid als de kuikens veilig zijn opgegroeid. Zo komen we in de Ronde Hoep

gruttobeheer

in Amstelland

● (Rechts) Bovenkerkerpolder, eind mei 2014: 127 gruttogezinnen, vrijwel allemaal veilig totdat de kuikens gevlogen zijn. Na het invoeren van het grootschalig kuikenlandbeheer groeide de populatie van 100 naar 166 paar. Het aantal grutto's dat succesvol was in de reproductie steeg van 28 naar 127.

● (Links) In de Ronde Hoep steeg het aantal gruttogezinnen met kuikens eind mei van 57 in 2005 naar 211 in 2014. Percelen met een groene kleur worden pas gemaaid als de kuikens gevlogen zijn, de andere kleurtjes worden of beweide tot 10 mei (paars) of extensief beweide (roze). Er broeden nu ongeveer evenveel grutto's als veertig of vijftig jaar geleden.

op 234 ha kuikenland. Het 'Ronde Hoepmodel' blijkt te werken. Anders dan in de jaren zeventig kunnen de vogels zich niet verspreiden over de hele polder. Toen kon dat omdat het maaien pas laat in het seizoen plaatsvond en met kleine stukjes en beetjes werd uitgevoerd. Zo ontstond er een mozaïek waar altijd wel een geschikt stuk gras was te vinden. Nu gaat het maaien en afvoeren van het gras snel en concentreren de vogels zich op het speciaal voor hen beheerde 'kuikenland'. Het model is even eenvoudig als effectief: een goede twintig bedrijven beheren elk een aantal percelen die het verst van de boerderij liggen als kuikenland. Voor elke boer is het maar een deel van het bedrijf en het beheer en het gras zijn economisch goed in te passen. Zo ontstaat 230 ha aaneengesloten 'kuikenland' in het stille, open hart van de polder. Het aantal gezinnen met kuikens in eind mei steeg van 57 in 2005 naar 211 in 2014. Er broeden nu ongeveer even-

veel grutto's als veertig of vijftig jaar geleden.

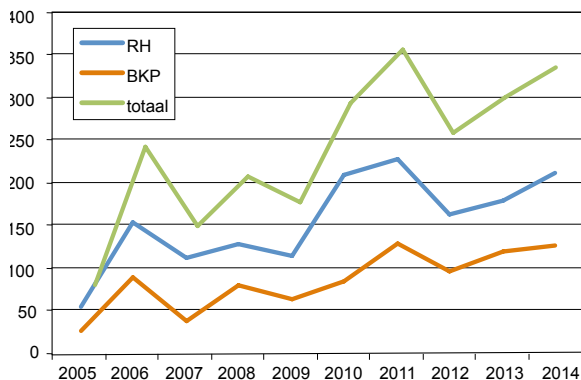
Het Ronde Hoep model in de export?

Dankzij het reservaat van Landschap Noord-Holland hebben we voor deze polder een werkbare strategie gevonden. Kan dat succes ergens anders herhaald worden? We proberen het aan de overkant van de Amstel in de Bovenkerkerpolder. Hier is geen reservaat, dus alles moet geregeld worden in het kader van agrarisch natuurbeheer. Hier is de polder niet ingedeeld met de middeleeuwse kruiwagen, maar langs de liniaal van de droogmakers. Dat vraagt creativiteit. In 2005 telden we ook hier, met een al even somber resultaat: Van de 100 grutto's die in deze polder nestelden, troffen we er op 28 mei 2005 nog 28 aan met kuikens. Ook hier waren de vogels afhankelijk van bedrijven die minder extensief te werk gingen. Met de invoering van het nieuwe

● Bovenkerkerpolder: slootpeil hoog gezet in april en mei. Rechts een speciaal voor gruttokuikens ingezaaid perceel met 'ouderwetse' grassoorten zoals reukgras. Foto: Mark Kuiper.

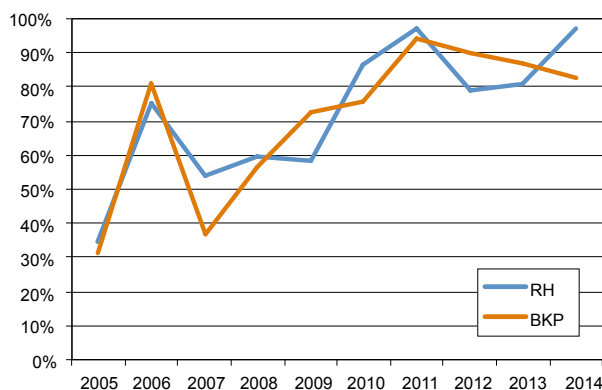
Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) in 2010 kwam de kans het degelijker aan te pakken. De boeren wisten het voor elkaar te krijgen: door veel contracten af te sluiten voor uitgesteld maaien en die percelen tegen elkaar te leggen, ontstonden blokken met kuikenland. Daarnaast werd gepoogd de graslanden te verbeteren naar structuur- en kruidenrijke percelen. ►

● *Figuur 1. Aantal gruttogezinnen in de Ronde Hoep en de Bovenkerkerpolder, eind mei. Na tien jaar een groei van 400%. 2006 was een gunstig jaar doordat het de hele maand mei regende en er laat werd gemaaid. Reservaat met hoog peil werd gestart in 2008, collectief beheerplan SNL in 2010.*

● *Luchtfoto van de Ronde Hoep in mei: ongemaaid betekent rood van de veldzuring. Foto: Harm Botman.*

● *Figuur 2. Het percentage van de gruttopopulatie dat eind mei met kuikens aanwezig is. In de reeks 2005-2007 is te zien dat de weersomstandigheden alles bepalend zijn. In de jaren 2005 en 2007 kon vroeg gemaaid worden en deden de vogels het slecht. In 2006 kon er pas laat gemaaid worden en wisten de vogels daarvan te profiteren. Na 2009 lijken de resultaten minder afhankelijk van het weer. Het ongunstige jaar 2012 levert nog altijd een goede score.*

Enkele percelen werden opnieuw ingezaaid met een 'kuikenlandmengsel'. Met een investering in schotten en pompen wisten de boeren in drie blokken van elk ongeveer 20 ha een bovenbemaling te creëren. In april en mei wordt het water hier hoog gezet. De tijdelijk hogere waterstand heeft vrijwel geen effect op de grasgroei, maar werkt, zeker in combinatie met ruige mest aan het eind van de winter, als een magneet op de vogels. De combinatie van een plotseling hoog waterpeil en ruige mest heeft ertoe geleid dat 80% van de grutto's veilig broedt op percelen die rust krijgen totdat de kuikens zijn vertrokken. Eind mei 2014 verbleven hier 127 gruttogezinnen, vrijwel allemaal veilig totdat de kuikens gevlogen waren. Na het invoeren van het grootschalig kuikenlandbeheer groeide de populatie van 100 naar 166 paar. Het aantal grutto's dat met succes broedde steeg van 28 naar 127.

In 2005 waren er eind mei 85 gruttoparen met kuikens, in 2014 waren het er 338. Terwijl de soort landelijk tot voorkort nog achteruitging, steeg het aantal gezinnen hier met bijna 400%. Onderhand durven we te geloven dat er langs de Amstel meer grutto's kuikens groot brengen dan ooit in de afgelopen veertig of vijftig jaar (zie figuur 1 en 2).

Duurzaam?

Hoe kwetsbaar is deze aanpak? De kracht in de Ronde Hoep ligt in het reservaat: dit is bestemd voor weidevogels en zolang de beheerders het vertrouwen van de boeren behouden en de beruchte reservaatproblematiek van verruiging en verarming van de grond weten te voorkomen, hebben we alle vertrouwen. Maar voor het overige is het succes te danken aan de vrijwillige inspanning van de individuele bedrijven. Economische factoren zijn hierin alles bepalend. Die

veranderen voortdurend. Niemand weet bijvoorbeeld wat de effecten van het loslaten van het melkquotum over vijf of tien jaar zullen zijn. Het agrarisch natuurbeheer in de huidige vorm biedt daarom geen duurzaamheid. We pleiten er voor delen van polders die bewezen hebben over een lengte van jaren de grutto te kunnen huisvesten, op een duurzame manier veilig te stellen voor de vogels, bijvoorbeeld door de economische last van het grondbezit van de ondernemer weg te nemen. In 2016 starten we in Nederland met collectief agrarisch natuurbeheer. Een gouden kans voor een stap in de richting van participatienatuur. Als we zoeken naar succes op de lange termijn is een volgende stap nodig. Het collectief in de rol van grondeigenaar?

Mark Kuiper
mark@natuurbeleven.nl